AMINTIRI DIN COPILĂRIE DE ION CREANGĂ, *DIN POZNELE LUI DINCĂ* DE IOAN SLAVICI – DOUĂ MODURI DE A SURPRINDE ÎNTÂMPLĂRILE VÂRSTEI FĂRĂ GRIJI

Childhood Memories by Ion Creangă, *of Dincă's Pranks* by Ioan Slavici – Two Ways to Capture Events of a Carefree Age

Adela DRĂUCEAN[1]

Abstract

The current study seeks to analyse works in which the protagonists are children. Ion Creangă presents Nică's mischiefs in a humorous way, while Ioan Slavici, as a moralist, not only focuses "on the sin", but also severely punishes his main character. Dincă is guilty of not complying with the social conventions, acknowledged as moral standards.

The two authors recall the same moment, the desire to eat cherries, followed by their theft, but with a completely different ending. Creangă humorously presents how aunt Mărioara runs after her nephew, in order to punish him, while Slavici has Lică berate Dincă, thus making him regret his deed.

Keywords: childhood, humour, moralist, prank

Demersul analitic întreprins pentru realizarea prezentului studiu propune abordarea creaţiei lui I. Creangă şi a lui I. Slavici, în care sunt evocate întâmplările copiilor – Nică şi Dincă, dar şi modul în care au fost relatate. Scopul analizei a fost acela de a evidenția modul și gradul de asemănare sau deosebire dintre cele două texte. Interesul acestei teme a rezultat din dorința de a oferi o imagine amplă și exactă, pe cât posibil, asupra imaginii copilăriei și a unor eroi – copii lipsiți de griji.

Dificultatea majoră a acestui tip de investigare, în care se regăsesc aspecte de analiză şi comparaţie, am depăşit-o urmărind atât specificul creației autorilor analizați, cât şi asemănările dintre ei.

Cei doi scriitori, ajunşi la maturitate şi la conştiinţa sfârşitului implacabil, au crezut în virtuțile soteriologice ale vârsta copilăriei. Doar persoanele trecut prin viață pot să asculte glasul cristalin al copilului, după cum afirma și Giovanni Pascoli: „există în noi un copil înlăcrimat dar care este cutremurat nu numai de fiori, ci şi de mari bucurii. Când vârsta noastră este fragedă, el îşi confundă vocea cu a noastră (…). Dar mai târziu, noi creştem şi el rămâne mic; în ochii noştri se aprinde o nouă dorință dar el este totdeauna fixat în vechea, senina sa minune; noi ne îngroşăm iar glasul ni se ruginește, dar el face să se audă totdeauna clinchetul lui limpede de clopoţel. Care clinchet tainic noi nu-l auzim limpede în vârsta tinereții sau chiar şi a maturității, pentru că suntem mai mult ocupaţi să ne certăm şi să ne amăgim (…). Într-adevăr, tânărul, rar şi pe fugă se întreține cu copilul; nu-i ia în seamă conversația, ca cineva care s-ar ruşina de un trecut prea apropiat de el. În

[1] Associate Professor PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

BDD-A27269 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:40:27 UTC)

schimb, omul matur îi place să vorbească cu el, să-i audă uşoara pălăvrăgeală şi să-i răspundă grav" (1989: 32).

Amintiri din copilărie şi *Din poznele lui Dincă* nu sunt rezultatul translării, punct cu punct, a realităţii. Nivelul ontologic diferit al realităţii obligă – *ab intio* – eliminarea unei înţelegeri mecanice a unei asemenea realităţi. În procesul de creaţie se petrece convertirea datelor experienţei estetice într-un limbaj în general conotativ şi înveşmântat cu umor sau cu poveţe. Cei doi scriitori îşi îndreaptă „ochii gândului înspre copilărie nu pentru a face biografia" şi nici „pentru a explica propria evoluţie, ci pur şi simplu de dragul zilei ei însorite mereu şi pentru a realiza un contrast puternic în cenuşiul şi amarul prezentului" (Dumitrescu-Buşulenga, 1963: 118–119). Deşi sunt scrise la un interval de patruzeci de ani (*Amintiri din copilărie* – 1881, 1882, partea a IV-a postum 1892; *Din poznele lui Dincă* – 1921-1922) năstruşniciile copiilor se aseamănă, doar modul de a le reda poartă amprenta fiecărui scriitor. Asemănarea întâmplărilor este subliniată şi de D. Vatamaniuc: Slavici „schiţează tipul băiatului neastâmpărat, cum face şi Creangă, şi îl sancţionează pentru ştengăriile sale" (în Slavici, VII, 2001: 372).

Dacă Ion Creangă prezintă poznele lui Nică cu umor, Ioan Slavici prezintă întâmplările din perspectiva moralistului, care nu numai că atrage atenţia la fiecare pas asupra „păcatului", ci îşi pedepseşte eroii nu o dată cu multă severitate. Vinovăţia copiilor, deveniţi eroi în *Din poznele lui Dincă*, constă în abaterea de la convenţiile sociale, recunoscute ca normă de conduită morală. Aşa se impune atenţiei şi larga utilizare a zicerilor şi a proverbelor: „Nu e în lumea aceasta lucru mai urât decât să nu fii şi tu ca ceilalţi."; „Nu însă totdeauna se potrivesc cu gândul omului fericirile din lumea aceasta."; „că nu-i este copilului iertat să umble de capul lui şi să lipsească fără de voia părinţilor săi peste noapte de acasă."; „Se zice însă că nu e faptă fără de răsplată şi că lăcomia strică omenia."; „Nu e însă-n lumea aceasta faptă fără de răsplată, şi lucrurile nu urmează cum le potriveşti, ci cum se nimereşte".

Un moment surprins de cei doi scriitori este dorinţa copiilor de a mânca cireşe. În creaţia lui Creangă, Nică se duce la moş Vasile şi la mătuşa Mărioara ca să fure fructele mult visate, deoarece doar aici şi la alţi câţiva gospodari se găsea câte un cireş văratic, având ca pretext că vrea să-l ia la scăldat pe vărul său Ion. Copil şiret, îşi ia la revedere de la mătuşa Mărioara în speranţa că femeia nu bănuieşte de planul său. Ieşit din casă se trezeşte în cireşul femeii şi începe „a cărăbăni la cireşe în sân, crude, coapte cum se găseau".

Dacă pentru Nică cireşul reprezintă o tentaţie încă de la început, lui Dincă pomul îi oferă un moment de contemplare: „Aolică, maică dragă! mare frumuseţe! (…) Trunchiul drept ca luminarea şi-nfăşurat în scoarţa lucioasă şi roşiatică, poleită parcă de cel mai măiestru tâmplar". Dar, într-o zi, când Dincă trecea pe lângă pom împreună cu Tina Smarandei, o fetiţă cam de seama lui, roadele roşiatice îl fac să le poftească şi să gândească: „Şi mult trebuie să fie dulci!". Numai că cireşul cel frumos era dincolo de gard. Copilul nu exclude posibilitatea să-şi ia inima în dinţi, să treacă gardul şi să se urce în cireş să-i arunce prietenei de joacă mai mulţi pumni de cireşe. Toate aceste gânduri ale lui sunt

BDD-A27269 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:40:27 UTC)

aprobate de „Tina cea gureşă”, care îl încurajează. Cu toate acestea Dincă stă puţin pe gânduri, dar se linişteşte zicând: „Dumnezeu le-a dat, dar a pus cireşul în grădina lui Lică al Cârnuli”. Isteaţă din fire, Tina îl împinge pe Dincă să treacă la fapte, spunându-i că sunt câteva ramuri trecute peste gard şi că acele cireşe sunt ale trecătorilor, căci nu mai sunt în grădina lui Lică. Lucrurile s-ar fi întâmplat firesc dacă cerea cireşe, deoarece Lică era fin tatălui lui Dincă şi ar fi fost foarte mulţumit dacă i-ar fi spus ce doreşte. I-ar fi ales pe cele mai mari, mai dulci şi mai frumoase. Dar, plăcerea la care râvnea Dincă era să arate că el e destul de inimos pentru ca să treacă gardul şi să se urce în cireş, după cum e proverbul: „Una e să ceri şi alta e să iei”. Deşi se gândea la consecinţe, băiatul e răpus de îndemnul păcătuirii.

În ambele relatări au loc conflicte ce duc spre furişarea copiilor în jurul minunatului pom şi în cireş. La Creangă, apare mătuşa Mărioara cu o nuia în mână pentru a apăra cireşul de lăcomia nepotului, dar în acelaşi timp şi pentru a-i aplica o corecţie. Copilul sare în cânepă, dar mătuşa îl urmăreşte cu jordia, până ce dau „cânepa toată pălancă la pământ”, apoi împiedicându-se, îl scapă pe fugar, care îşi pierde urma şi, pocăit, ajunge acasă. Însă spre seară, moş Vasile împreună cu vornicul şi cu paznicul îl cheamă pe părinte ca să asiste la evaluarea pagubelor şi să le plătească. Ruşinat de cele întâmplate şi mânios, tatăl i-a tras „o chelfăneală” zdravănă neastâmpăratului de Nică. Regretul copilului, real sau doar mimat, este tardiv pentru că fapta fusese săvârşită, nerămânându-i decât „să îndure ruşinea când va da ochii cu mătuşa Mărioara, cu moş Vasile, cu vărul său Ion, dar şi cu băieţii şi cu fetele satului”.

La Slavici, „un strein” a trecut hoţeşte gardul, însă Vulpe, căţeluşa lui Lică, a pornit lătrând din ce în ce mai îndârjită spre cireşul cel frumos. Dincă se vede părăsit de fricoasa Tina şi ţinut în cireş până îl răzbise foamea şi vine stăpânul. Cu toate că era înconjurat de minunatele fructe, acum acestea i se păreau acre şi amare. În tot acest timp Lică îl ironiza, zicându-i: „Nu cumva te-a luat vântul şi te-a aruncat acolo!?” Însă Dincă îi răspundea că se teme ca nu cumva să fie muşcat de câine. În cele din urmă, l-a rugat pe Lică să-l ierte şi să nu-l spună părinţilor. Dacă până aici Slavici prezintă întâmplarea într-o notă hazlie, finalul este unul moralizator. Lică e hotărât să le spună părinţilor fapta copilului, deoarece ei sunt aceia care trebuie neapărat să afle ceea ce s-a întâmplat. S-a întors acasă Dincă cel îndrăzneţ, cu capul în pământ, bosumflat, cu Lică la trei paşi în urma lui. Păţania se încheie cu morala: „*Una e să ceri şi alta e să iei*”.

Pe când la Nică, se nutreşte speranţa că întâmplarea va fi dată uitării, precum multe altele asemănătoare petrecute de-a lungul timpului, Dincă îţi va aminti mereu de lecţia dată de Lică. Cu alte cuvinte, vorbele au un mai mare impact asupra copilului, decât bătaia.

Un alt moment surprins de cei doi scriitori este cel al scăldatului pe timp de vară. La Creangă, pozna începe într-o zi călduroasă şi senină de iulie, când Smaranda, având o mulţime de treburi, îl roagă pe Nică s-o ajute, promiţâmdu-i chiar şi o răsplată. În această primă parte ni se conturează un tablou pitoresc, al îndeletnicirilor zilnice a unui sat de munte. Atras însă irezistibil de plăcerea scăldatului în baltă, băieţandrul îşi uită promisiunea, fugind de acasă. La gârla, Nică petrece fără nicio grijă, până în momentul

BDD-A27269 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:40:27 UTC)

când este surprins de necăjita mama, care intuise că odrasla ei se află acolo. Mâhnită şi furioasă, Smaranda îi ia hainele lui Nică, lăsându-l dezbrăcat în apă. Ruşinat de prezenţa unor fete (care înălbeau pânză), băieţandrul abia găseşte un moment prielnic să iasă din gârlă, strecurându-se spre casă prin grădini.

Incipitul textului slavician *Baie de tot răcoritoare* este unul al descrierii râului şi a vremii: „era cald, de tot cald, zăduf". Încă de la începutul fragmentului, Dincă este avertizat de către tatăl său să nu se ducă singur la râu. Tocmai de aceea Dincă este mai înverşunat şi are deja un plan pus la cale: „Am să ies prin fundul grădinii!". Zis şi făcut. Dincă se îndreaptă spre râu trecând prin cele mai dosnice uliţe. Însă la marginea satului se oprise o şatră de ţigani: „vreo zece corturi, cu carele lor hodorogite şi cu caii spetiţi".

În continuarea fragmentului, Dincă nu-şi caută de drum şi se opreşte gură cască, „ca să vadă ce nu-i mai văzuseră ochii". Dintr-o dată Dincă se vede înconjurat din toate părţile de către străini, însă Slavici ne reaminteşte de siguranţa satului care din fericire era aproape de Dincă, ferindu-l de pericolul la care era predispus. Cu toate acestea el era un băiat curajos, dispus să nu-şi schimbe hotărârea de a se îndepărta încet de sat. Ce-i drept, se mai uita din când în când înapoi, dar, fără să bănuiască, este urmărit de către ţiganii.

Asemeni lui Nică şi Dincă găseşte un loc prielnic unde să-si lase hainele, ca să nu fie furate. S-a întâmplat ce trebuia să se întâmple. Doi flăcăi fără nicio ruşine apar lângă râu, furându-i acestuia hainele. Viteaz, dar neviteaz, Dincă începu să plângă, neştiind ce să facă. Nu putea să scape numai dacă aştepta înserarea, însă răcoarea serii e din ce în ce mai usturătoare. În acest moment Dincă are timp să se gândească la ceea ce-a făcut şi ce poate copilul să păţească dacă nu ascultă de părinţi şi de sfaturile celor mari.

Ceea ce-i aseamănă pe cei doi copii este dorinţa de a se scălda cu orice preţ, fără să ţină seama de vorbele părinţilor, dar şi ruşinea trăită când s-au văzut rămaşi fără haine.

Orice copil este tentat să descopere lumea vieţuitoarelor. Aşa se face că de multe ori în năstruşniciile celor mici sunt implicate diferite animale sau păsări. Eroii noştri, Nică şi Dincă, nu puteau să treacă pe lângă astfel de isprăvi. Primul are de-a face cu o pupăză, iar eroul slavician cu nişte bieţi pui de graur. La Creangă, întâmplarea începe într-o dimineaţă când mama lui îl trezeşte pentru a merge cu mâncare la lingurarii din ţarină: „Scoală, duglişule, înainte de răsăritul soarelui; iar vrei să te pupe cucul arminesc şi să te spurce, ca să nu-ţi meargă bine toată ziua?". Supărat că este trezit cu noapte-n cap în fiecare dimineaţă din cauza pupezei, Nică hotărăşte să-i vină de hac micii vieţuitoare. Trecând pe lângă teiul în care-şi avea adăpost ceasornicul satului, Nică îi pune gând rău – „Taci, leliţă că te-am căptuşit eu! îi mai pupa tu şi pe dracul de-acum" şi începe să-şi pună în aplicare planul de răzbune. Deşi pasărea este dusă în târg spre vânzare, aceasta va fi eliberată de către un moşneag, iar Nică va avea parte în continuare de cântecul de deşteptare.

Dacă Nică dorea să scape de pupăză, Dincă râvnea să deţină nişte pui de graur. Această pasăre pentru el însemna ceva minunat, „ce cânta frumos ca mierla, făcea ca raţele, ca puii de găină şi ca curcile, ba rostea şi vorbe, d-ai fi jurat că ies din gură de om în toată firea". Eroul lui Slavici este tentat să scotocească prin scorburile copacilor ca să

BDD-A27269 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:40:27 UTC)

găsească şi el un pui de graur, pentru a-l creşte după pofta inimii. Cu toate că tatăl său îl învăţa că doar cei răi iau puii de pasăre din cuib şi lasă pe părinţii acestor mici creaturi nemângâiaţi: „numai copiii fără de inimă sunt în stare să răpească puii de păsărele de prin cuiburi", Dincă gândea altceva. Vorbele înţelepte ale tatălui intrau pe o ureche şi ieşeau pe cealaltă, încât copilul a început marea cercetare a scorburilor. Numai că finalul este unul neaşteptat pentru băiat, în loc de grauri a găsit un viespar, încât „viespii s-au îndârjit şi au năvălit asupra lui". Unul l-a înţepat în urechea dreaptă, altul şi-a lăsat acul în pleoapa ochiului stâng, altul în nas şi cel mai îndârjit l-a înţepat în buza de sus. Chinuit de dureri, o ia la fugă spre casă, văitându-se „de le era şi broaştelor de prin bălţi milă de el". Pozna se încheie cu Dincă ce îşi făcea amarnice mustrări de conştiinţă că nu a ţinut seama de sfaturile tatălui său.

În ambele texte întâmplarea se sfârşeşte cu dezamăgirea copilului şi cu o fugă spre casă, spre locul protector.

Se observă că în preajma locului natal eroii noştri se simt protejaţi, deoarece „satul e cel care generează limite", iar „spaţiul necunoscut care se întinde dincolo de lumea sa, spaţiul necosmizat pentru că e neconsacrat este simplă întindere amorfă în care n-a fost încă proiectată nicio orientare, în care nu s-a degajat încă nicio structură", după cum afirmă Mircea Eliade (1992: 58).

De exemplu, în partea a patra a *Amintirilor*, Ion Creangă îşi exprimă tristeţea din toamna anului 1855, an în care la insistenţele mamei părăseşte satul natal, pentru a ajunge la seminarul de la Socola: „cum nu se dă scos ursul din bârlog, ţăranul de la munte, strămutat la câmp şi pruncul dezlipit de la sânul mamei sale, aşa nu mă dau eu dus din Humuleşti, în toamna anului 1855, când veni vremea să plec la Socola (…) Şi Iaşii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamţ, ca Fălticenii, de unde, toamna târziu şi mai ales prin câşlegile de iarnă, fiind nopţile mari, mă puteam repezi din când în când, pâşlind-o aşa cum după toacă, şi tot înainte, seara pe lună, cu tovarăşii mei la clăci în Humuleşti, pe unde ştiam noi, ţinând tot o fugă, ca telegarii. Şi după ce jucam cât jucam, furam câte-un sărutat de la cele copile sprinţare, şi până-n ziuă fiind ieşiţi din sat, cam pe la prânzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecând desculţi prin vad, în dreptul Baei, Moldova îngheţată pe la margini, şi la dus şi la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! Inima însă ne era fierbinte, că ce gândeam şi izbândeam. De la Neamţ la Fălticeni şi de la Fălticeni la Neamţ era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poşte, de la Fălticeni la Neamţ, nu se potriveşte c-o întindere de şase poşte, lungi şi obositoare, de la Iaşi până la Neamţ". Nu întâmplător acestă ruptură de matricea spirituală a satului natal se petrece într-o zi de Tăierea capului sfântului Ioan Botezătorul. Dacă sfântului i-a fost tăiat capul, lui Nică i-au fost răpite clipele lipsite de griji ale copilăriei, oferite de prezenţa celor dragi şi de spaţiul protector al locului de baştină. Ajuns la Socola, într-un tărâm necunoscut, Nică se simte stingher, singur şi pus în faţa vicisitudinilor vieţii cu care se confruntă maturul.„Dintr-odată, copilul, care, de-acum, nu mai este copil, se trezeşte din visu-i minunat într-o lume şi-o viaţă necunoscute, ce-i confirmă şi întăresc aprehensiunile anterioare: într-adevăr, înstrăinarea *este hotărâtă*, dar nu

BDD-A27269 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:40:27 UTC)

cine ştie pentru câtă vreme!, ci pentru totdeauna, devenise iremediabilă. Cu o economie de mijloace demne de marii maeştri, Creangă înregistrează această cădere în abisul vieţii ca pe o dureroasă ieşire din edenul copilăriei" (Cheie-Pantea, 2002: 46-47).

Îndepărtarea de spaţiul natal reprezintă şi o modalitate de pedepsire. De exemplu, Dincă va fi trimis, la insistenţele mamei, la Bucureşti, la cucoana Tudora cu scopul de a se cuminţi: „Deoarece la ţară făcuse o mulţime de pozne şi era pornit să mai facă şi altele, încât nu mai era chip să-l păzeşti, a fost trimis pentru a doua clasă primară la Bucureşti, unde l-au dat în gazdă la văduva unui căpitan de călăraşi, cucoana Tudora, mătuşa lui, care locuia aproape de Maidanul Dulapului şi mai avea şi ea patru copii, cel mai mare, Nicuşor, cam de aceeaşi vârstă, dar mai potolit la fire, ai fi putut zice chiar băiat cuminte, încât putea să-i fie lui Dincă povaţă-n toate cele bune", aşa cum aflăm din cealaltă creaţie slavicină (*Cuţa*) în care Dincă este protagonist.

Refacerea momentelor din primii ani ai vieţii le-a oferit scriitorilor, prin intermediul memoriei, să retrăiască timpul copilăriei şi timpul sărbătoresc, acele clipe lipsite de griji ce permit ieşirea din istorie şi intrarea în *illo tempore*. Însă fiecare dintre scriitori a redat aceste momente în stilul lor caracteristic: Ion Creangă cu umor, iar Ioan Slavici păstrează viziunea realistă şi tonul moralizator în mod constant, din care şi alţii să înveţe.

Bibliografie:

Creangă, Ion, *Opere*, ediţie critică, note şi variante, glosar de Iorgu Iordan şi Elisabeta Brâncuş, introducere de Eugen Simion, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 2000.

Slavici, Ioan, *Opere*, vol. III. *Postume – Din periodice – Teatru*; VII. *Dicţionar monografic de opere literare – Dicţionar biografic de personaje*, ediţie îngrijită, studiu introductiv şi cronologie de Dimitrie Vatamaniuc, Bucureşti, Editura Naţional, 2001.

Cheie-Pantea, Iosif, *De la Eminescu la Nichita Stănescu*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002.

Dumitrescu-Buşulenga, Zoe, *Ion Creangă*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1963.

Eliade, Mircea, *Sacrul şi profanul*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992.

Pascoli, Giovanni, *Il fanciullino*, traducere de Alexandru Balaci, în „Viaţa Românească", nr. 8, 1989.

BDD-A27269 © 2017 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 05:40:27 UTC)